De synthetische philosophie van Herbert Spencer oefent heden ten dage op de theologen eenen ontzaglijken invloed uit. Met al de energie die in ons is, moeten wij ons tegen dien invloed schrap zetten. Laten wij het Christendom bestudeeren als herschepping, en het resultaat zal zijn: eene theorie van het heelal, die ons in staat zal stellen over de materialistische en mechanische beschouwingen onzer dagen volkomen te zegevieren. De gevaren, waarop gewezen werd, zijn ongetwijfeld zeer groot, maar het zijn nog niet de allergrootste. Wij handhaven de Gereformeerde theologie, en meer bijzonderlijk dien vorm, die gewoonlijk als de Calvinistische bekend is. Zijn wij genoeg op onze hoede tegen het gevaar, dat uit de verwaarloozing der soteriologie voortvloeit? Ik vrees, dat wij niet altijd voorzichtig genoeg zijn. Wij moeten ons hoeden voor eenzijdigheid in onzen dogmatischen arbeid.

Het hoofdbeginsel van ons stelsel is uiteraard theologisch en niet soteriologisch. Ik herhaal het, ik wensch dit beginsel niet te wijzigen, veel minder het te verwerpen. Ik ben ervan overtuigd, dat de algemeene toon onzer theologische redetwistingen veel gezonder zou zijn, als de echte Calvinistische geest weer opwaakte. Religie is niet in de eerste plaats liefde jegens den naaste, wat onze ethische vrienden ook zeggen mogen, en hoe noodig het ook zij door de liefde onze religie te toonen; maar religie bestaat in de eerste plaats in de ware vreeze Gods, die vrucht is van geloof en kennis.

Dit nu mijne overtuiging zijnde, behoef ik toch niets te herroepen van al wat ik over het theologisch karakter van onze leer gezegd heb. Ik gevoel mij echter gedrongen er de waarschuwing aan toe te voegen, dat het ons ernstig streven moet zijn, onze theologie ten nauwste met onze anthropologie te verbinden en dat door middel der soteriologie.

Niet allen, die het Calvinisme goed gezind zijn, doen dit. Alexander Schweizer van Zurich en J. H. Scholten van Leiden noemden zich groote vrienden der Gereformeerde theologie. Het kan niet ontkend worden, dat zij de aandacht der theologen gevestigd hebben op den rijken schat, dien wij bezitten in de geschriften der groote mannen, die in de 16e en 17e eeuw, in de Gereformeerde kerken in de Nederlanden, Duitschland en Zwitserland gebloeid hebben. Ze deden dit in eenen tijd, toen de algemeene opinie het Calvinisme voor dood verklaard had.

Wij zijn dezen mannen grooten dank verschuldigd voor hunne onvermoeide pogingen om de oogen der theologen te openen voor de kracht en de schoonheid van eene theologie, door velen gesmaad, maar slechts door weinigen verstaan.

Maar wat was de reden, dat deze mannen zooveel oelang stelden in de leer der Gereformeerde kerken? Men kan niet zeggen, dat zij met de Gereformeerde belijdenis zeer ingenomen waren. Zij hadden eerbied voor het beginsel, dat dit fundament vormde, waarop het dogmatische gebouw was opgetrokken. Beiden vonden dit beginsel in de leer van God, hoewel zij in de formuleering ervan niet geheel overeenstemden. Maar het moet erkend worden, dat zij, door het feit vast te stellen, dat het Calvinisme meer theologisch dan anthropologisch van aard is, eenen grooten en gezegenden invloed op de ontwikkeling der Gereformeerde theologie hebben uitgeoefend. Het is zeer de vraag, of de Calvinistische theologie ooit weer zou zijn opgebloeid, indien deze mannen de oogen der theologen voor deze verborgene schatten niet geopend hadden.

Intusschen, het soteriologisch karakter van het Calvinisme, dat zeer op den voorgrond treedt in de standaardwerken der Gereformeerde theologen, werd door deze mannen geheel gewijzigd. Zij behoorden tot de liberale school, die al het bovennatuurlijke uit de theologie verwijdert. Het is daarom licht te begrijpen, dat zij niets gemeen hadden met het Evangelisch geloof der hervormers en der zoogenaamde scholastieke theologen der 17e eeuw. Niet Calvijn, maar Schleiermacher was hun leermeester. Het was het gevaarlijke element van het Calvinisme in zijn supralapsarischen vorm, om het zoo eens te noemen, dat hen aantrok. Het kwam, naar hunne meening ten minste, hunne philosophische inzichten in het gevlei. Het vrome gevoel van volstrekte afhankelijkheid en eene deterministische psychologie en methaphysica leverden de bouwstoffen voor hunnen eigenaardigen gedachtengang.

Het was een soort Calvinisme in den overtreffenden trap, waarin hun geest, gewoon de verhouding tusschen God en de wereld van het standpunt der immanentie te zien, ruste vond. Zij schenen te denken, dat de band tusschen geloof en kennis gelegd was door middel van een pantheistisch getint supralapsarianisme. Het Calvinisme werd in hunne handen universalisme, d.w.z. de wederoprichting aller dingen, en Christus de anthropos pneumatikos, die alle menschen tot volmaaktheid voert. Voor de bloedtheologie, voor het borgtochtelijk lijden en sterven van Christus was in hun stelsel geene plaats. Het wezen zelve der theologie werd aangetast. De leer der Heilige Drieëenheid werd geheel geschrapt en de Godheid van Christus geloochend. Dit bewijst reeds afdoende, dat zij zich meer bekommerden om de verhouding der wereld tot God, dan om God zelven. Hadden zij het mysterie van het Goddelijke in de openbaring des Zaligmakers verstaan, zij hadden zeker geene caricatuur van het Calvinisme gemaakt.

Laten wij ons wachten voor zulk eene dwaling. Iedere aprioristische constructie van een theologisch stelsel op de basis van een abstract beginsel buiten het terrein der genade, die immers in de eerste plaats voor zondaren noodig is, moet noodzakelijkerwijze tot verderfelijke dwalingen voeren. Er is geene Christelijke theologie bestaanbaar zonder de verlossing door Christus als uitersten hoeksteen. Calvijn's theologie was in geenen deele eene bloot menschelijke bespiegeling in den geest van eene idealistische philosophie. In zijne »Institutie der Christelijke godsdienst," het meesterstuk der Gereformeerde theologie, behandelt hij niet alleen de kennis van God den Schepper, maar ook de kennis van God den Verlosser, en hij vergeet niet aan te toonen, hoe Gods genade ontvangen wordt, en welke de uitwendige genademiddelen zijn, die God ingesteld heeft. Wel is zijn stelsel beslist theologisch, want zelfs van den Christus sprekende, wijst hij met nadruk op het feit, dat het God de Verlosser is, die ons den Zaligmaker geschonken heeft. Maar Calvijn kan niet van eenzijdigheid beschuldigd worden. Hij wacht zich voor het *meden agan*, niet alleen wat den vorm aangaat, maar ook naar het wezen. Zijn stelsel is wel overwogen; het rijk der schepping en het rijk der genade komen beide tot hun recht. Het is rationeel maar niet rationalistisch; theologisch maar niet bespiegelend.

De hervormers waren door Christus tot God gebracht; hoe konden zij Hem vergeten als den Zaligmaker en als het Woord? Om de theologie der Gereformeerde kerken te handhaven, moeten wij dus de eenheid van theologie en soteriologie voorop stellen, of met andere woorden: het Christendom opvatten als een herscheppingsplan.

Als wij dit kardinale punt uit het oog verliezen, snijden wij den band door, die ons aan onze vaderen bindt, ja, dan zou van ons gezegd moeten worden, dat wij eene caricatuur van hunne beginselen gemaakt hadden.

Hoe gevaarlijk het is, uitsluitend theologisch te zijn, kunnen wij leeren uit de geschiedenis der Oostersche kerken. Een iegelijk die van den tegenwoordigen toestand dezer kerken op de hoogte is, zal mij zekerlijk toestemmen, dat zij schier geen teeken van leven meer geven. Op het veld der theologische wetenschap is haar invloed op de ontwikkeling der Christelijke gedachtenwereld toegoed als nul. En toch gaven deze kerken den toon aan bij de ontplooiing der theologie in de eerste eeuwen der Christenheid.

Met dankbaarheid gedenken wij, wat zij gedaan hebben voor de ontwikkeling der belijdenis van God en van Christus. In latere eeuwen heeft men zich bezig gehouden met bespiegelingen over de Drieëenheid en den Persoon van Christus, maar of men er in geslaagd is den voorraad onzer kennis veel te vermeerderen, is eene vraag, die ik niet bevestigend zou durven beantwoorden.

Hoe verklaren wij de versteening die over deze kerken gekomen is en de armoede harer theologie?

Indien ik het wel heb, ligt het antwoord op deze vraag in het volslagen gemis aan belangstelling in de soteriologie. De Logos was alles; de soter en de soteria waren weinig in tel. De soteriologie was verdrongen door een zinneloozen beeldendienst en een nauwgezet aanhangen van het zoogenaamde orthodoxe geloof, d. i. de Nieuw-Constantinopolitaansche belijdenis. Deze belijdenis is strikt theologisch, terwijl de subjectieve elementen der Christelijke religie niet tot ontwikkeling gebracht zijn. De plaats die het soteriologische element in de belijdenis der Roomsche kerk inneemt, kan een echt geloovige niet bevredigen; maar vergeleken met de plaats die het bij de Oostersche kerken bekleedt, verdient ze nog lof. Wij verwonderen er ons niet over, dat de Roomsche kerk in dit opzicht verre de meerdere is van hare Grieksche zuster, en wij schrijven dit onderscheid niet alleen toe aan de bewonderenswaardige inrichting harer hiërarchie, maar ten deele ook aan de betere ontwikkeling der soteriologie.

Augustinus, de grootste kerkvader van het Westen, bewijst welke kracht een man kan ontwikkelen, wiens theologie eene goed geproportioneerde saamvoeging is van theologische en soteriologische elementen.

In zijnen tijd was hij de kampvechter voor de Drieëenheid. Zoo wij ons niet vergissen, kunnen wij hem beschouwen als den man, in wien de ontwikkeling der leerstukken in verband met dit groote mysterie haren bekwaamsten tolk gevonden heeft. En toch, hoeveel roem verwierf hij zich niet in de soteriologische vraagstukken, die de Christelijke wereld begonnen te beroeren, toen Pelagius zijnen loopbaan aanving. Aan Augustinus zien wij, hoe schoon theologie en soteriologie kunnen opgroeien, als de laatste hare kracht ontleent aan de eerste, en de eerste door de laatste binnen hare grenzen wordt gehouden. Pelagius' voorbeeld is voor hetzelfde feit een negatief bewijs, want zijn theologisch stelsel bewijst, dat eene niet tot genoegzame ontwikkeling gebrachte theologie eindelijk op een schrale soteriologie uitloopt, terwijl eene verarmde soteriologie zonder twijfel tot eene levenlooze theologie leiden moet.

Maar er is nu genoeg gezegd om ons te overtuigen van de noodzakelijkheid van de beoefening der soteriologie in verband met de theologie zelve. Wij moeten evenwel niet uit het oog verliezen, dat de soteriologie de plaats niet mag innemen, die wij de theologie hebben toegekend. Indien wij ten volle verstaan wat het beteekent, als wij zeggen, dat het Christendom een plan van herschepping realiseert, zullen wij aan den anderen kant voor het innemen van een verkeerd standpunt en voor verdraaide voorstellingen bewaard blijven.

Er zijn velen, die in hun stelsel de soteriologie te veel op den voorgrond stellen. Wij hebben geen bezwaar tegen iemand, die eene monographie over de soteriologie schrijft. Het heeft ook zijn nut boeken te schrijven over speciale leerstukken, want dit zal zekerlijk, zooals Julius Mueller zeide, een beter begrip van het geheele stelsel uitwerken, mits het organisch verband met de andere deelen, waarvan dan juist geen sprake is, niet uit het oog worde verloren. Maar wordt het Christendom in te engen zin beschouwd als »Erlösungs-Religion", dan zeer zeker verliezen wij aan breedte van overzicht wat wij winnen aan intensiteit.

De eerste fout, gewoonlijk gemaakt als het Christendom van uit te uitsluitend soteriologisch standpunt gezien wordt, is deze, dat men het Christendom gaat beschouwen als iets geheel nieuws. Het is dan niet langer een herscheppingsplan, maar een plaatsvervanger voor het vroeger bestaande, dat geheel terzijde is gezet. Er moge eenige waarheid in schuilen, het Christendom te beschouwen als de bedeeling des Geestes, in vergelijking met de bedeeling der letter, maar zelfs de verhouding tusschen Oud en Nieuw Testament toont een organische verbinding, die ons in het Nieuwe eene ontwikkeling van het Oude doet zien. Maar vergelijken wij het rijk der genade met het rijk der schepping, dan moest het iederen niet door sophisterij verwarden geest duidelijk zijn, dat het eerste de hersteller is van het laatste en in geen geval eene nieuwe schepping. En toch zijn er vele vormen, waarin deze neiging zich in de theologie openbaart. Wij hebben geenen tijd ze alle te bespreken, maar moeten ons tot enkele beperken.

Deze neiging komt uit in een verkeerd begrip van de wedergeboorte in haar beide beteekenissen: de wedergeboorte van den mensch en de wedergeboorte van de wereld.

De wedergeboorte van den mensch is naar bovengenoemde voorstelling het scheppen van iets nieuws in den mensch. Melanchton's synergisme heeft eenen schadelijken invloed gehad op het standpunt van menigen rechtzinnigen theoloog ten opzichte van de leer der wedergeboorte. Melanchton slingerde heen en weder tusschen het »stok en blok"-standpunt van de Augsburgsche confessie eenerzijds en het synergisme anderzijds; het zwevende standpunt van vele theologen, die, vreezende dat de leer der algeheele verdorvenheid hierdoor aan kracht verliezen zou, terugvielen tot eene ultralijdelijkheid. Zij verheerlijkten de soteriologie, en maakten van den gedoopte een nieuw schepsel, zonder eenig verband met zijn vroeger bestaan.

Ik geloof niet, dat het overdreven is hun ten laste te leggen, dat zij God onbekwaam achtten zich weder met den *zondaar* in gemeenschap te stellen, zoodat de anthropos als zoodanig vernietigd wordt, en op zijne plaats niet een vernieuwde mensch, maar een nieuwe mensch opgroeit. De uitdrukkingen oude mensch en nieuwe mensch, in den Bijbel voorkomende, werden dan verklaard als zouden zij de vernietiging van den mensch bedoelen en het scheppen van den Christen in zijne plaats. Hoe verkeerd deze voorstelling is, zal duidelijk worden als wij letten op het feit, dat de mensch een prooi des verderfs is geworden, niet omdat hij ophield mensch te zijn, maar omdat hij zondaar was geworden. De zonde moest uit hem verdreven worden door de inplanting des nieuwen levens; vandaar de noodzakelijkheid der wedergeboorte. De wedergeboorte was het geneesmiddel, door God verordend om dit doel te bereiken. Op den grondslag van het oude verrees het nieuwe; de persoonlijkheid, door God geschapen, bleef; alleen de eigenschappen werden veranderd. Dit standpunt is in overeenstemming met de opvatting van het Christendom als een herscheppingsplan. Neem het andere standpunt aan, dan is het Christendom niet langer een herschepping, maar eene nieuwe schepping.

Met eene verkeerde voorstelling van 's menschen wedergeboorte is gewoonlijk verbonden eene eveneens verkeerde voorstelling van de wedergeboorte der wereld. Wij beschouwen het einde aller dingen als een apokatastasis tôn pantôn in den zin van eene volkomene verwezenlijking van alle plannen van God den Schepper, door middel van het groote Geneesmiddel, dat Hij in den Middelaar geschonken heeft. Zij echter, die het Christendom als eene nieuwe schepping beschouwen, worden door hun beginsel vanzelf geleid tot de veronderstelling, dat deze wereld vernietigd zal worden om plaats te maken voor den nieuwen hemel en de nieuwe aarde. In den regel zijn de Gereformeerde theologen bewaard gebleven voor zulk eene gedrochtelijke voorstelling, maar in den bloeitijd der Luthersche orthodoxie hebben de Lutherse theologen aan eene algeheele vernietiging van dit heelal geloofd. Dit vloeide voort uit hun soteriologisch beginsel dat eene nieuwe schepping des menschen eischt. Zij deden niets anders dan hun standpunt ten opzichte van de palingenesie toepassen op het gansche heelal.

De dusgenaamde Christo-centrische theologie heeft dezelfde neiging, om van het Christendom iets geheel nieuws te maken. Op dat standpunt moeten wij ons stelsel »verchristelijken". Hoe moeten wij dit doen? Zooals Dorner het opvat, door de idée Godmensch tot het wezen en de kern der religie te verheffen? Het is mij niet recht duidelijk, hoe deze idée op een aprioristische basis kan gegrond worden. God heeft Zichzelven geopenbaard in Christus, die zeer zeker de Godmensch is; maar de Schrift leert ons, dat Hij in de wereld gezonden was om te zoeken en zalig te maken, dat verloren was. Voorzeker is de Godmensch het voorwerp onzer aanbidding, maar de voorstelling der bespiegelende theologie uit het midden dezer eeuw maakt Hem tot een raadsel, en de geheele wereld meer en meer tot een onoplosbaar probleem. Het is zoo, God heeft de wereld door den Logos geschapen. Maar deed Hij dit door hem als den Godmensch? De bespiegelende theologie voert naar de grens van het pantheisme en verheerlijkt de soteriologie niet.

Of moeten wij Ritschl navolgen, door ons stelsel als het ware te beperken tot de ontwikkeling van de Christelijke leerstukken van rechtvaardigmaking en verlossing? Moeten wij er toe komen al de schatten der theologie den rug toe te keeren voor wat hij noemt: »den historischen Christus?" Weten wij wat zijn standpunt medebrengt? Eenerzijds de Natuurlijke Theologie op te geven en anderzijds de mystieke unie met den levenden Christus, die ter rechterhand Gods zit, en met ons is tot aan de voleinding der wereld. Indien iemand tot zulk een offer bereid is, ik zeker niet.

Er blijft ons dus niets over dan ten opzichte van het Christendom het zoogenaamde Evangelische standpunt in te nemen, dat onze theologie verkleint tot een verlossingsleer. Dit standpunt moge hun zeer in het gevlei komen, die ons tot vervelens toe vertellen dat de religie een zaak des harten is, die vooral niet met de buitenwereld in contact mag komen. Het maakt scheiding tusschen Christendom en schepping, tusschen geloof en wetenschap, tusschen theologie en soteriologie. Het houdt zich uitsluitend bezig met de redding van zondaren, maar laat al het andere in het bezit der wereld. Het stelt zich tevreden met de verzorging van zijn godsdienstig tuintje, omringd door hooge muren en afgesloten van Gods overige schepping. Het is gewaagd religie en theologie te verwereldlijken: het is niet minder gevaarlijk de theologie op te sluiten binnen hare enge godsdienstige grenzen.

Ik aarzel geen oogenblik zulk een standpunt verderfelijk in zijne uitwerking te noemen. In de middeleeuwen schiep het de kloosters en de belachelijke onderscheiding tusschen geestelijkheid en leeken, tusschen de gebiedende voorschriften en de Evangelische raadgevingen; in onzen tijd loopt het uit op het sectarianisme en den godsdienstloozen staat. In eene analyse van het Christelijk geloof moge het beginnen met de soteriologische vraag van den Heidelbergschen Catechismus: Wat is uw eenige troost beide in leven en sterven? op zijne plaats zijn; maar in het opbouwen van ons theologisch stelsel geef ik tenminste de voorkeur aan de vraag van den kleinen West-Munsterschen Catechismus: Wat is het voornaamste einddoel des menschen? Het was niet meer dan natuurlijk, dat in het begin der Reformatie de groote vraag, die de geesten in beroering bracht, niet was: Hoe komen wij tot een juist begrip van een theologisch stelsel?, maar: Wat moeten wij doen om zalig te worden? Maar even natuurlijk was het, dat men zich later op andere vraagstukken wierp, die meer het opbouwen van een theologisch stelsel op den grondslag der Reformatie op 't oog hadden. Het was een logisch proces, waardoor de vraag van den Heidelbergschen Catechismus: Wat is uw eenige troost in leven en sterven? veranderde in de vraag van den kleinen West-Munsterschen Catechismus: Wat is het voornaamste einde des menschen?

De Gereformeerde theologen moesten zelfs niet voor een oogenblik de wenschelijkheid aannemen, om hunne theologie in Christologie om te zetten. Maar wie doet dit, zult gij vragen? Een iegelijk die de Christologie als hoofdbeginsel vooropschuift. Een theoloog van de Christologische school moge de theologie als zoodanig niet geheel wegcijferen, maar hij zal vanzelf gedwongen worden zijne kennis van God in zijn Christologisch stelsel te doen opgaan, en zijne theologie door de soteriologie te laten beheerschen. Allicht zal een Christologisch theoloog mij tegenwerpen, dat hij in Christus den Vader ziet. En het kan niet ontkend worden, Christus zeide tot Philippus: »Die mij ziet, heeft den Vader gezien." Christus leidt ons terug tot den Vader, wien Hij in deze wereld verheerlijkte. En wij wandelen zijne voetstappen na, als wij hooghouden wat Zinzendorf minachtend noemde: de God-Vader-theologie van de Gereformeerde kerk. In Christus zien wij den Vader; Christus de Verlosser doet den nevel opklaren die den hemel voor ons verbergt. Het Lam Gods wijst ons op onzen Hemelschen Vader en openbaart Hem ons in zijne majesteit als den Heilige Israëls, en in zijne nederbuigende liefde als God den Redder; de verrezene en ten hemel gevarene Zaligmaker opent den hemel voor onzen blik en vervult onze ziele met lof en aanbidding. Juist ter wille der soteriologie teekenen wij protest aan tegen de Christologie als het middelpunt der theologie.

Gewoonlijk bestaat er, met deze soteriologische of Christologische theologie ten nauwste verbonden, eene bekrompene voorstelling van de verhouding waarin het Christendom tot de wereld staat. Onze theologie eischt deze wereld, in den ruimsten zin des woords, op voor God en voor Christus. Wij gelooven, dat Hij deze wereld toegerust heeft met velerlei gaven, die tot ontwikkeling moeten gebracht worden. Denk slechts aan de organisatie der menschheid in het gezinsleven, in de maatschappij en in den Staat. Deze instellingen zijn Goddelijk van oorsprong en van bedoelen. Zij zijn gewijzigd door het tusschenbeide treden dér zonde, en misschien is de instelling van den Staat eerst door de zonde noodzakelijk geworden; maar den oorspronkelijken toestand, waarin de mensch geschapen was met het doel om zijnen Schepper te verheerlijken, heeft God niet vernietigd. Een pietistische opvatting van het Christendom laat al deze vormen, waarin het menschelijk leven naar buiten treedt, links liggen of behandelt ze terloops.

Den mensch te verlossen van zonde wordt dan het hoofddoel, dat bijna al het andere verdringt. Onze theologie stelt ons in staat in dit alles Gods werk te erkennen. Wij gelooven, dat God werkt in de historie, dat wetenschap en letterkunde, kunst en nijverheid, kortom onze geheele menschelijke samenleving in al hare uitingen, niet aan den duivel, als zijnde zijn rijk, mag worden overgelaten; maar beschouwd moet worden als eene gave, waarmede God de schepping sierde, en die mede deel heeft aan de verlossing door de genade. Chalmers heeft eene groote waarheid uitgesproken, toen hij zeide: »Het Christendom is de ware humaniteit". Onze vaderen drukten dezelfde gedachte uit, door te zeggen: »Gratia naturam non tollit, sed sanat." Dit is de heerlijkheid van eene theologie, die het Christendom als herscheppingsplan opvat.

Het ligt niet in onze bedoeling de zonde te verkleinen of de heerlijkheid van den Zaligmaker en zijn werk te onderschatten, maar wij wenschen allen nadruk te leggen op de waarheid, dat de zonde Gods werk niet vernietigd heeft, en dat de Zaligmaker niet eene nieuwe schepping in 't leven riep, maar de bestaande verloste. In den regel hebben de Calvinistische theologen dit feit in 't oog gehouden bij de saamstelling van hun theologisch stelsel. Ik wil niet zeggen, dat zij altijd consequent zijn geweest, of het in dit opzicht tot volmaaktheid gebracht hebben. Ik bewonder het werk der hervormers en der theologen uit de 17e eeuw; maar te zeggen, dat zij alle moeilijkheden overwonnen, en al de eere Gods, in het rijk der genade en het rijk der natuur, aan het licht hebben gebracht, zou van overdreven enthousiasme getuigen.

Er zijn vele wegen, die nog niet ten einde toe bewandeld zijn. De eenheid der Natuurlijke en der Geopenbaarde theologie is in beginsel aangenomen, maar nog niet tot hare uiterste gevolgtrekking doorgevoerd. Het leerstuk der algemeene genade, in kiem te vinden in de werken onzer beste theologen, is nog niet naar behooren ontwikkeld. Andere leerstukken, zooals het stuk der verkiezing b.v., moeten in verband met de geschiedenis der menschheid in zijn geheel herzien worden, terwijl met name de eschatologie nog grootendeels een onontgonnen terrein is. Waarlijk, er is nog gelegenheid genoeg om voort te bouwen. De theologie heeft niets gemeen met een fossiel. Integendeel, zij tintelt van leven. De kerken munten uit door arbeid op practisch terrein en wij verheugen er ons over; maar zij moeten daarbij niet de noodzakelijkheid van de ontwikkeling der theologie uit het oog verliezen, opdat zij een wel sluitend fondament mogen hebben waarop zij den bouw kunnen voortzetten. Als ik de uitdrukking bezigen mag, vooral de leiders moesten arbeiden als vakmannen en niet als amateurs.

Ik wensch aan dezen arbeid deel te nemen. Ik doe een beroep op u aller welwillendheid om mij, en de school, waaraan ik verbonden ben, te steunen. Gij Heeren Directeuren, hebt ruimschoots gelegenheid om in het belang dezer school werkzaam te zijn en haar op hechte grondslagen te zetten. Aan uwe zorg heeft zij grootelijks behoefte.

Ik wensch bij dezen arbeid saâm te werken met u, Hoogleeraren aan onze school. Wij hebben schouder aan schouder te staan, en te arbeiden met onvermoeiden ijver, met onkreukbare trouw.

Ik wensch te arbeiden voor u, jongeren onder de broederen, die mij, als een uwer gidsen en onderwijzers, uw vertrouwen wilt schenken. Indien wij, hoogleeraren, getrouw bevonden worden in de vervulling onzer plichten, en gij in de uwe, dan zekerlijk zal de zegen des Heeren op ons rusten.

Ik wensch te arbeiden voor de kerk, opdat zij toeneme in gehechtheid aan hare beginselen, in getrouwheid aan hare leer, tucht en eeredienst, en opdat de reden van haar bestaan verre boven twijfel en verwijt schitteren moge. Ons vertrouwen is op God. Wij wenschen te strijden voor zijne zaak. Laat onze sterkte en onze wijsheid bevonden worden te zijn in Hem, in Hem alleen. Soli Deo Gloria.

Officieele Berichten.

(Met verkorting uit het Kerkblad van 11 September).

Generale Synode van de Gereformeerde kerken in Nederland te Middelburg.

Dinsdagmorgen 1 September.

25ste Zitting.

Na de gewone opening door den praeses doet deze mededeeling aan een verzonden telegram aan H. M. de Koningin en van de ontvangen dankbetuiging.

Aan de orde is de schets van beginselen en grondtrekken voor de Zending, ontworpen door de hiervoor benoemde commissie.

De korte inhoud van dit uitvoerig rapport is: dat te als het hoogste einde der Zending wordt genoemd de eere Gods. Ook waar de Zending niet tot redding, zelfs waar ze tot verharding leidt om alle onschuld te benemen, schittert de eere van God Drieëenig. 2e. Wie zendt? De plaatselijke geïnstitueerde kerk is daartoe geroepen naar het Woord Gods, terwijl tevens gerekend moet worden met het kerkverband. Niet de algemeene kerk doopt, maar alleen de plaatselijk geïnstitueerde; zoo ook moet de plaatselijke kerk zenden, terwijl de regelen van uitvoering door de gezamenlijke kerken worden gegeven.

3e. Wie te zenden? Personen in het ambt. — Geen nieuw ambt mag worden gemaakt. — Men verandere ook de namen, die misverstand in dezen veroorzaken, en spreke liever van missionaire predikanten.

4e. Tot wie men zendt? Wij hebben te rekenen met Gods bestel en dan moeten wij in het bijzonder zenden naar onze kolonien en wel naar het middelpunt.

5e. Hoe moet de Zending gedreven? Niet met geweld, maar door overtuiging. In een 12-tal punten wordt nu de Zendingsmethode aangegeven.

6e. Het verband der Zending in vieren verdeeld:

a. De verhouding tot de Overheid, *b* tot de andere kerken, *c* tot andere Zendingstations, *d* tot de kerken van goede belijdenis in Indië.

De grondtrekken worden daarna aangewezen voor de regeling van den arbeid der Zending.

1. Van de kerken elk op zichzelf.
2. Van de gezamenlijke kerken.
3. Van meerdere kerken.

Eindelijk volgt nog de voorstelling van wat het Zendingswerk moet worden.

Het best ware eene residentie te kiezen, en deze te verdeelen.